

Коваленко П.О.

студентка,

Криворізький факультет

Національного університету «Одеська юридична академія»

Олюха В.Г.

доктор юридичних наук, доцент,

провідний науковий співробітник,

Інститут економіко-правових досліджень

Національної академії наук України

НОТАРІАЛЬНЕ ПРОВАДЖЕННЯ ЩОДО ВЖИТТЯ ЗАХОДІВ ДО ОХОРОНИ СПАДКОВОГО МАЙНА

Конституцією України чітко встановлено, що ніхто не може бути протиправно позбавлений права власності та право приватної власності є непорушним. І треба гарантувати виконання цього положення Конституції не тільки при житті власника, а й після його смерті.

Державою передбачено «захід», який повинен забезпечити зберігання спадкового майна від псування, розкрадання, загибелі – це нотаріальне провадження щодо вжиття заходів до охорони спадкового майна спадкодавця. Правовий зміст цього провадження полягає в тому, що на час перехідного періоду, коли фактично право власності на майно знаходиться у невизначеному та невстановленому за допомогою відповідних документів стані, потребуються відповідні заходи, спрямовані на визначення конкретних осіб, які відповідатимуть за його збереження. При цьому потребується встановлення місцезнаходження майна, що належить спадкодавцю на праві приватної власності.

Дослідженню даного питання присвячені роботи вчених-юристів та практиків, як С. Я. Фурси, Ю. О. Заїки, Г. С. Семакова, Л. С. Садихова, С. П. Кондракової, І. В. Святецької, Ю. В. Желіховської.

Правове регулювання та практичне здійснення охорони спадкового майна належить до найбільш складних питань та має досить значну актуальність у нотаріальній практиці, оскільки з багатьох заповітів не зазначається конкретне майно, що передається спадкодавцем і тому метою заходів щодо охорони спадкового майна є збереження цього майна, а не збільшення його вартості або

управління ним [9, с. 365]. Найчастіше необхідність у вчиненні такої дії виникає тоді, коли спадкоємці не проживали разом зі спадкодавцем або коли між спадкоємцями виникли неприязні стосунки. Необхідність вжиття заходів щодо охорони спадкового майна може виникнути також тоді, коли спадкоємцями є неповнолітні або спадкоємцем є держава [8].

На сьогодні це питання регулюється ст. 1283 Цивільного кодексу України, ст. 61 Закону України «Про нотаріат» та главою 9 Порядку вчинення нотаріальних дій нотаріусами України.

Під вжиттям заходів щодо охорони спадкового майна слід розуміти комплекс організаційно-правових заходів, спрямованих на його збереження, що здійснюються нотаріусом (органом місцевого самоврядування), зберігачем (охоронцем, банком, музеєм тощо), виконавцем заповіту і тривають переважно від моменту проведення опису спадкового майна до прийняття спадщини спадкоємцями. Водночас поняття «охорона спадкового майна» можна розглядати й у вузькому розумінні. Зокрема, у вузькому розумінні цього слова охорона спадкового майна – це створення зберігачем таких умов збереження спадкового майна, які протягом встановленого законодавством періоду повинні повністю виключити можливість порушення його цілісності, кількісного зменшення та зниження показників якості.

Метою такої нотаріальної дії, як вжиття заходів щодо охорони спадкового майна, є забезпечення його збереження, а також запобігання його можливому псуванню, загибелі чи розкраданню. Поряд із поняттям «охорона спадкового майна» вживається також поняття «вжиття заходів щодо охорони спадкового майна». Під ним розуміється система обов'язкових, і як правило, термінових та невідкладних дій організаційно-правового характеру (включаючи його передачу на відповідальне зберігання), спрямованих на забезпечення збереження спадкового майна, проведення яких законодавцем покладено виключно на нотаріуса чи посадову особу органів місцевого самоврядування [5].

Так до заходів щодо охорони спадкового майна відносяться будь-які заходи, що направлені на збереження цього майна в належному стані. Це не тільки складання опису спадкового майна,

оцінка спадщини, повідомлення компетентних органів про наявність у складі спадщини майна з особливим правовим статусом, зберігання цього майна, а також виклик усіх осіб, що будуть залучені до спадкування.

Охорона спадкового майна здійснюється в інтересах спадкоємців, відказоодержувачів та кредиторів спадкодавця з метою збереження його до прийняття спадщини спадкоємцями та триває до закінчення строку, встановленого для прийняття спадщини.

Слід звернути увагу на те, що заходи щодо охорони спадкового майна можуть вживатися:

- 1) нотаріусами за місцем відкриття спадщини;
- 2) нотаріусами за місцезнаходженням цього майна з наступним повідомленням про вжиті заходи нотаріуса за місцем відкриття спадщини;
- 3) відповідними органами місцевого самоврядування в населених пунктах, де нотаріуса немає;
- 4) виконавцем заповіту, коли спадкування здійснюється за заповітом або одночасно і за законом, і за заповітом;
- 5) посадовими особами консульських установ України [7].

Для охорони спадкового майна нотаріус проводить опис спадкового майна, призначає його охоронця та передає майно йому на зберігання.

Вжиття заходів щодо охорони спадкового майна здійснюється нотаріусом після отримання документів, що підтверджують факт смерті спадкодавця, час і місце відкриття спадщини [4] та здійснюється поетапно:

- прийняття заяви про вжиття заходів щодо охорони спадкового майна;
- здійснення підготовчих дій (витребування та отримання всіх необхідних документів, вирішення питання щодо залучення свідків, необхідності залучення експерта чи оцінювача тощо);
- опис спадкового майна;
- охорона та зберігання описаного спадкового майна.

Нотаріус повинен з'ясувати, чи були вжиті попередні заходи щодо збереження спадкового майна. Якщо такі заходи були вжиті –

то ким, коли і чи було приміщення опечатано, де знаходяться ключі від цього приміщення тощо.

Опис спадкового майна провадиться за участю заінтересованих осіб, якщо вони того бажають, і не менше як двох свідків. Присутність виконавця заповіту при здійсненні опису спадкового майна є обов'язковою.

Опису підлягає все майно спадкодавця, у тому числі особисті речі, а також предмети його професійної діяльності (наприклад, музичні інструменти музиканта, медичні інструменти лікаря тощо). Акт опису складається нотаріусом не менше ніж в трьох примірниках, один з них видається під розписку особі, яка прийняла майно на зберігання, інші примірники долучаються до спадкової справи [6]. Охоронцем спадкового майна може бути призначено осіб з числа спадкоємців, опікунів над майном осіб, визнаних безвісно відсутніми або місцеперебування яких невідоме, або інших осіб, визначених спадкоємцями. За наявності виконавця заповіту він призначається охоронцем усього спадкового майна, як заповіданого, так і не заповіданого. Але якщо під час вжиття заходів щодо охорони спадкового майна з'ясується, що у складі спадщини є майно, що потребує утримання, догляду, вчинення інших фактичних та юридичних дій для підтримання його в належному стані, нотаріус у разі відсутності спадкоємців або виконавця заповіту на підставі заяви заінтересованої особи укладає договір на управління спадщиною з цією особою [4].

Охорона спадкового майна може тривати після спливу шести місяців з дня відкриття спадщини, якщо до нотаріуса надійде заява про згоду на прийняття спадщини від осіб, для яких право спадкування виникає у разі неприйняття. Заходи щодо охорони спадкового майна припиняє нотаріус, який їх вживав.

Список використаних джерел:

1. Конституція України від 28.06.1996 року // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30.
2. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 року // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 435-IV.

3. Закон України «Про нотаріат» від 09.03.1993 року // Відомості Верховної Ради України. – 1993. – № 3425-ХІІ.

4. Порядок вчинення нотаріальних дій нотаріусами України: затверджений наказом Кабінету Міністрів України від 22.02.2012 року // Відомості Верховної Ради України. – 2012. – № 296/5.

5. Желіховська Ю.В. Участь нотаріуса в охороні цивільних прав та інтересів щодо спадкового майна [Електронний ресурс] / Ю.В. Желіховська // Мала енциклопедія нотаріуса. – 2012. – Режим доступу до ресурсу: <http://yurradnik.com.ua/stati/d1-83-d1-87-d0-b0-d1-81-d1-82-d1-8c-d0-bd-d0-be-d1-82-d0-b0-d1-80-d1-96-d1-83-d1-81-d0-b0-d0-b2-d0-be-d1-85-d0-be-d1-80-d0-be-d0-bd-d1-96-d1-86-d0-b8-d0-b2-d1-96-d0-bb-d1-8c-d0-bd-d0-b8-d1-85/>.

6. Садихова Л.С. Вжиття заходів до охорони спадкового майна [Електронний ресурс] / Л.С. Садихова // Мала енциклопедія нотаріуса. – 2008. – Режим доступу до ресурсу: <http://yurradnik.com.ua/stati/d0-b2-d0-b6-d0-b8-d1-82-d1-82-d1-8f-d0-b7-d0-b0-d1-85-d0-be-d0-b4-d1-96-d0-b2-d1-89-d0-be-d0-b4-d0-be-d0-be-d1-85-d0-be-d1-80-d0-be-d0-bd-d0-b8-d1-81-d0-bf-d0-b0-d0-b4-d0-ba-d0-be-d0-b2-d0-be/>.

7. Святецька І.В. Охорона спадкового майна [Електронний ресурс] / І.В. Святецька // Мала енциклопедія нотаріуса. – 2011. – Режим доступу до ресурсу: <http://yurradnik.com.ua/stati/d0-be-d1-85-d0-be-d1-80-d0-be-d0-bd-d0-b0-d1-81-d0-bf-d0-b0-d0-b4-d0-ba-d0-be-d0-b2-d0-be-d0-b3-d0-be-d0-bc-d0-b0-d0-b9-d0-bd-d0-b0/>.

8. Семаков Г.С., Кондракова С.П., Нотаріальні дії, спрямовані на охорону майна та документів. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://textbooks.net.ua/content/view/2267/30/>.

9. Науково-практичний посібник / С.Я. Фурса, Є.І. Фурса, О.М. Клименко, С.Я. Рябовська, Л.О. Кармаза та ін. – К.: Видавець Фурса С.Я.: КНТ, 2007. – С. 365.